

Віталіна Гріньова
Vitalina Hrinova

ЕЛЕМЕНТИ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ РОБОТИ НА УРОКАХ СОЛЬФЕДЖІО ТА МУЗИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ДМШ І ДШМ

ELEMENTS OF INNOVATIVE METHODS OF WORK IN CLASSES OF SOLFEGGIO AND MUSIC LITERATURE IN CHILDREN'S MUSICAL AND ART SCHOOLS

У статті висвітлюються інноваційні форми роботи з музикантами-початківцями з використанням новітніх методів роботи на уроках сольфеджіо та музичної літератури.

Ключові слова: *сольфеджіо, інновації, кейс-уроки музично-дидактичні ігри, форми роботи.*

Метою початкової музичної освіти є виховання майбутнього професійного музиканта або музиканта-аматора, грамотного музичного слухача, а також прищеплення дітям інтересу до музичного мистецтва. Загалом музична освіта спрямована на вирішення проблем художнього, морального виховання, духовного розвитку особистості, адже такий тип особистості, який володіє багатим духовним потенціалом, завжди буде затребуваний у суспільстві.

Дисципліна “Сольфеджіо” нарівні з іншими дисциплінами загального обов'язкового курсу навчання в дитячій музичній школі сприяє підвищенню загального музичного й культурного розвитку учнів. Основним завданням сольфеджіо є розвиток музичного слуху, який лежить в основі музичної діяльності як у процесі навчання в школі, так і після її закінчення.

У статті висвітлюється використання мультимедіа технологій за рахунок нових форм подачі інформації, її сприйняття дозволяють у кілька разів підвищити ефективність і якість навчання.

Що таке інновації? Інновації (від англійського innovation) – нововведення, в останнє десятиліття стали не тільки елементом педагогічної діяльності буквально кожного вчителя, а й система буття взагалі: люди прагнуть до винаходу нового, незвичного, яке далеко відходить від традиційних систем. Інновації в системі викладання сольфеджіо складаються в нових підходах до викладання, в усвідомленні старих методів у нових умовах, у переосмисленні власної діяльності в руслі традиційних методик. Тобто інновація – це внесення нового в традиційну педагогіку. І цим займається кожен викладач, який творчо працює. Серед педагогічних технологій, які можна застосовувати на уроках музично-теоретичного циклу, виокремити такі:

Інформаційні технології – структури взаємопов'язаних процесів переробки інформації з застосуванням комп'ютерно-програмних засобів. У цьому світлі інформатизація освіти представляється як комплекс заходів, пов'язаних із насиченням освітньої системи інформаційними засобами (комп'ютерами, аудіо- та відеозасобами), інформаційними технологіями та інформаційною продукцією.

У сучасній загальноосвітній практиці великого поширення набули ігрові технології навчання (А.А. Вербицький, Н.В. Борисова та ін.), які характеризують наявністю ігрової моделі, сценарієм гри, рольових позицій, можливостями альтернативних рішень, передбачуваних результатів, критеріями оцінки результатів роботи, управлінням емоційної напруги.

Застосовують ігри пізнавальні, цікаві, театралізовані, ігрові, імітаційні, комп'ютерні, ігрове проектування, індивідуальний тренінг, рішення практичних ситуацій і завдань і ін. Вибір кожної гри визначається її можливостями, які співвіднесені з особливостями дидактичної задачі.

Проблемно-розвиваюча технологія навчання (М.М. Махмутов, Н.Г. Мишкина і ін.). Специфічними функціями проблемно-розвиваючої технології навчання є: формування критичного мислення учнів; формування умінь і навичок активного мовного спілкування учнів; формування позитивних емоцій; організація діяльності викладача з побудови діалогових конструкцій і їх реалізації в процесі навчання.

Така технологія дуже цікава, з успіхом може використовуватися на уроках музичної літератури, хоча багато які з методів цієї технології вже широко застосовуються в практиці і навряд чи можуть називатися інноваційними.

Ягненкова Н.В. у статті “Можливості практичного застосування деяких інноваційних педагогічних технологій на уроках теоретичного циклу в ДМШ” розглядає педагогічну технологію, засновану на системі ефективних уроків (Автор – А.А. Окунев) і наводить ряд нетрадиційних технологій уроку:

Одним з ефективних занять є нетрадиційна форма уроку. Це декілька оживляє урок, залучає учнів до активної роботи, різноманітності форм пояснення нового матеріалу. На таких заняттях зростає інтерес, працездатність підвищується, результативність занять зростає. Але у виборі таких занять потрібна міра. Інакше учні звикають, інтерес падає, успішність знижується. Місце нетрадиційних занять визначається самим педагогом в конкретній ситуації. Застосування нестандартних форм навчання сприяє формуванню таких якостей, як самостійність, колективізм. Уміння планувати свою роботу, підвищення інтересу навчання.

Основною формою навчального процесу, я вважаю, залишається, безсумнівно традиційне заняття, але в яке обов'язково вносяться елементи сучасних технологій розвитку пізнавальної сфери учнів. Це шестирівневий розвиток пізнавальних здібностей: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, самооцінка. Виходячи з цього, більш ретельно відбирається матеріал до заняття. На занятті використовуються різні види діяльності: дискусії, розповіді, складання і рішення кросвордів, ігор, круглі столи. Основні види інтерактивних спілкувань – кооперація і конкуренція. Акцент робиться на міжособистісні комунікації, в основі яких береться здатність дитини встати на позицію іншої людини або групи людей, і тільки з цієї позиції оцінити свої власні дії – самооцінка. Все частіше викладачі використовують інтегровані уроки, засновані на міжпредметних зв'язках; уроки в формі змагань та ігор: конкурс, турнір, естафета, дуель, ділова або рольова гра, кросворд, вікторина;

- уроки, засновані на формах, жанрах і методах роботи, відомих у суспільній практиці: дослідження, винахідництво, аналіз першоджерел, коментар, мозкова атака, інтерв'ю, репортаж, рецензія;
- уроки на основі нетрадиційної організації навчального матеріалу: урок мудрості, урок любові, одкровення (сповідь), урок-презентація, “дублер починає діяти”;
- уроки з імітацією публічних форм спілкування: прес-конференція, аукціон, бенефіс, мітинг, регламентована дискусія, панорама, телепередача, телеміст, рапорт, “жива газета”, усний журнал;
- уроки з використанням фантазії: урок-казка, урок-сюрприз, урок-подарунок від чарівника, урок на тему інопланетян;
- уроки, засновані на імітації діяльності установ і організацій: суд, слідство, дебати в парламенті, цирк, патентне бюро, вчена рада;
- уроки, що імітують суспільно-культурні заходи: заочна екскурсія в минуле, подорож, літературна прогулянка, вітальня, інтерв'ю, репортаж;
- перенесення в рамки уроку традиційних форм позакласної роботи: КВК, “Слідство ведуть знавці”, “Що? Де? Коли?”, “Ерудіціон”, ранок, спектакль, концерт, інсценування, “посиденьки”, “клуб знавців” тощо.

Усі окреслені види уроків можуть бути використані в ДМШ.

Метод проектів передбачає певну сукупність навчально-пізнавальних прийомів, які дозволяють вирішити ту чи іншу проблему в результаті самостійних дій учнів з обов'язковою

презентацією цих результатів Основні вимоги до використання методу проектів: 1) наявність значущої у дослідницькому творчому плані проблеми; 2) практична, теоретична значущість передбачуваних результатів; 3) самостійна діяльність учнів; 4) структурування змістовної частини проекту (із зазначенням поетапних результатів); 5) використання дослідницьких методів. Результати виконаних проектів повинні бути матеріальні, тобто будь-яким чином оформлені (відеофільм, альбом, бортжурнал “подорожей”, комп'ютерна газета, доповідь тощо).

Широкий простір для використання даної технології на уроках музичної літератури і слухання музики.

Технологія “Розвиток критичного мислення через читання та письмо”.

Технологія РКМЧП (critical thinking) розроблена американцями в США (Ч. Темпл, Д. Стал, К. Мередіт). Під критичним мисленням американські автори розуміють прояв дитячої допитливості, вироблення власної точки зору з певного питання, здатність відстояти її логічними доводами, використання дослідницьких методів.

У ній синтезовано ідеї і методи російських вітчизняних технологій колективних та групових способів навчання, а також співпраці, розвиваючого навчання; вона є загальнопедагогічною, надпредметною.

Завдання є: виділяти причинно-наслідкові зв'язки; розглядати нові ідеї і знання в контексті вже наявних; відкидати непотрібну або невірну інформацію; розуміти, як різні частини інформації пов'язані між собою; виділяти помилки в міркуваннях; уникати категоричності у твердженнях; визначати помилкові стереотипи, що ведуть до неправильних висновків; виявляти упереджені ставлення, думку і судження. Популярним методом демонстрації процесу мислення є графічна організація матеріалу. Моделі, малюнки, схеми тощо відображають взаємини між ідеями, показують учням хід думок. Процес мислення, прихований від очей, стає наочним, знаходить видиме втілення. Складання конспектів, хронологічно і порівняльних таблиць якраз існує в межах цієї технології.

Назвемо низку педагогічних технологій, які можуть використовуватися на уроках в ДМШ, які пропонує А.К. Колеченко в “Енциклопедії педагогічних технологій”.

Взаємоконтроль. Цілі: 1) перевірка знань; 2) надання можливості кожному учневі повідомити про свої успіхи; 3) зняття невпевненості у слабких учнів; 4) розвиток мовлення учнів; 5) інтенсифікація опитування; 6) виховання Я-концепції. Група розбивається на вчителів і учнів. Учні відповідають своїм вчителям. Педагог в момент роботи класу може підходити до окремих учнів і допомагати, уточнювати їх відповідь.

Консультанти на уроці (шефи). Таке інсценування є однією з найсильніших у досягненні навчальних, розвивальних, які виховують цілей. Відомо, що коли людина вчить інших, то він сам починає глибше розуміти матеріал і його запам'ятовувати. Технологія може використовуватися не тільки на уроках теоретичного циклу, але і може бути ефективною на уроках спеціальності.

Шукаю помилки. Технологія може широко застосовуватися на уроках сольфеджіо та музичної літератури. Викликає інтерес в учнів, розвиває уважність, співпраця при роботі в малих групах.

Ланцюжок (опитування). Цілі: 1) безконфліктна перевірка знань, умінь учнів; 2) розвиток умінь формулювати питання. Така технологія може застосовуватися як при перевірці знань уроку, так і розділів навчального предмета. Педагог пропонує учням придумати питання по пройденій темі або розділу. Учні по черзі задають питання групі і самі оцінюють відповіді. Запропоновані методи і технології, безсумнівно, розширюють можливості сучасного освітнього процесу. Тому їх необхідно активно впроваджувати в практику викладання у дитячій музичній школі.

Наведемо приклади нетрадиційних уроків.

Урок – змагання. Це звичайний урок, але всі форми роботи на уроці виконуються двома командами. Кожна команда вибирає командира, який призначає, а також пропонує учасника запропонованих завдань.

Завдання змагання – теоретичні, практичні, інтонаційні, слухові, в тому числі музичний диктант, сольфеджування по нотах і напам'ять.

На такому уроці учні дуже активні, емоційні, намагаються показати більше позитивних відповідей, заробити високі бали. Кожна форма роботи – як нова естафета, оцінюється в 5 балів і замість цифр на дошці вішаються різнокольорові магніти:

Червоний – 5 балів,

Синій – 4 бали,

Зелений – 3 бали.

Такі уроки бажано проводити 1-2 рази у семестрі. Вибираються 1-2 головні теми семестра і відпрацьовуються в такому змаганні.

Урок – вікторина. Проводиться в кінці семестру як спосіб перевірки теоретичних знань і слухових навичок.

Урок – гра “Розумники і розумниці”. Гра повинна проводитися в кінці навчального року на підсумковому уроці.

Для учнів 1, 2 класів гра проводиться в спрощеній формі з попереднім жеребкуванням. Кожен учень витягує картку з номером свого виступу, а потім визначаються команди по 3 людини, учні самі вибирають свої доріжки, в кількості кроків – вони однакові – 3 кроки.

У 1-му класі учні закріплюють теоретичні знання і слухові навички з сольфеджіо та слухання музики. Після участі всіх гравців вибираються з кожної команди ті, що виграли, переможці змагаються в фіналі, потім головний фіналіст грає в бліц-грі.

Сьогодні музична освіта має формувати людей з новим типом мислення, ініціативних творчих особистостей, сміливих у прийнятті рішень. Застосування інноваційних форм занять – це потужний стимул у навчанні і сильна мотивація. У педагогічних наукових дослідженнях про гру навіть з'явився термін “Емоційний прискорювач навчання”. У наш час постає завдання створення загальнорозвивальних програм навчання на основі оновлення таких традиційних для ДМШ предметів музично-теоретичного циклу (до речі, що фігурують сьогодні як предпрофесійне), як “Сольфеджіо”, “Елементарна теорія музики”, “Музична література”, “Слухання музики”. Все гострішою стає необхідність осучаснення методик і засобів викладання, наближення їх до особливостей сприйняття нових поколінь дітей і молоді. Не секрет, що нерідко музично-теоретичні предмети ведуться сухо, нецікаво, максимально вихолощуючи художню складову предмета вивчення, навіваючи нудьгу і відбиваючи охоту у дітей до занять музикою загалом.

І тут на допомогу можуть прийти нові ТСО – несучі елементи художньо оформленого наочного відеонавчання. Зоровий ряд для учня в ХХІ столітті грає більш істотну роль у порівнянні з минулим. Та й взагалі для успішності функціонування будь-яких проєктів у сучасному культурному житті чинник наявності привертає увагу зображення стає дуже важливим. Окрім того, що електронно-цифрові технології забезпечують якісне і мобільне введення відео, вони дозволяють також створювати різні програмні допомоги інтерактивного характеру – тестувальні, навчальні програми-тренажери.

Усе ширше входять в освітню практику й інтерактивні дошки, що дозволяють наситити процес навчання школярів, запам'ятовуються яскравими образами і захоплювальними ігровими моментами. У ЗЗСО вони вже міцно займають своє місце. А ось в школах мистецтв тільки з'являються. І часом, якщо закупаються, то за призначенням майже не використовуються.

Одна з простих можливостей використання інноваційних технологій – використання на уроках сольфеджіо клавішного синтезатора. Складність в освоєнні предмета сольфеджіо полягає в його комплексності – адже він покликаний розвивати в учнів такі різноманітні навички сприйняття, як гармонійний і мелодійний слух, почуття ритму, форми, стилю. Можна

сказати, що синтезатор близький предмету сольфеджіо вже за своєю комплексною природою. Це не інструмент, а ціла творча лабораторія. Володіючи необмеженими можливостями, синтезатор незмінно викликає інтерес в учнів, і це необхідно використовувати на уроках сольфеджіо. У нас з'явилася можливість використовувати звучання різних інструментів для написання музичних диктантів, що сприяє розвитку тембрового слуху учнів. Починаючи з першого класу, можна використовувати синтезатор як набір ударних інструментів для виконання різних ритмічних завдань: ритмічних диктантів, до мелодії. Синтезатор – прекрасний помічник у розвитку творчих здібностей. Творчі завдання різноманітні: твір мелодії на заданий гармонійний супровід, імпровізація на тлі остинатного супроводу, підбір супроводу в різних жанрах, ритмічне варіювання мелодії. Використання синтезатора на уроках сольфеджіо – цікавий і перспективний напрям, який ще належить розвивати і впроваджувати в навчальну практику.

Мультимедіа технології за рахунок нових форм подачі інформації, її сприйняття дозволяють у кілька разів підвищити ефективність і якість навчання. Аналіз досвіду застосування ЦОР на уроках у початковій школі говорить про те, що використання мультимедіа забезпечує позитивну мотивацію навчання, можливість проводити уроки на високому емоційному рівні, полегшує запам'ятовування матеріалу. Мультимедійний посібник дає змогу візуалізувати навчальний матеріал, він стає більш зрозумілим для дітей і цікавим, викликає яскраві позитивні емоції. У психології існує термін “емоційна піднесеність”. Ця складова уроку – запорука успішного навчання та інтересу до досліджуваного предмета. У цифровому навчальному посібнику з'явилася можливість об'єднати текст, звук, графіку, фото, що дозволяє не тільки надійно і надовго зберігати великі обсяги інформації, а й активніше розвивати естетичний смак учнів. Окрім того, сюжети відеопосібників можуть і повинні виконувати завдання морального виховання учнів. Комп'ютерні технології у будь-якому випадку не замінять традиційне навчання, вони лише доповнюють, удосконалюють класичну методику.

Застосовуючи електронно-цифрові технології, важливо максимально використовувати їх ресурси для творчих форм навчання. У найбільш яскравих представників сучасного напрямку в музично-теоретичній педагогіці музичний комп'ютер стає найбагатшим джерелом саме таких можливостей. Багато в чому завдяки комп'ютерним технологіям отримав велику популярність новаторський образно-творчий метод викладання сольфеджіо з опорою на поліхудожні засоби виразності у Т.А. Боровик (Єкатеринбург) і її однодумців у різних містах країни і ближнього зарубіжжя, зокрема, створюють і використовують мультимедійні посібники з сольфеджіо та музлітератури:

ДОДАТОК №1 (Мультимедійні диктанти)

В.В. Ткачов і Е.Е. Раутской (Москва), І.В. Ермановой (Іркутськ), Т.Г. Шелковникова (Таштагол), Ю.А. Савватеевой (Котельники), Н.П. Тимофеевой (Солнечногорськ), Н.П. Істоміної (Чехов), А. Науменко (Україна) та ін. Активно використовуваними видами методичних робіт у цих викладачів предмета сольфеджіо стають такі авторські мультимедійні посібники, як художньо виконані відео диктанти, відео допомоги по вокальному інтонуванню, по музичній теорії, роботі над ритмікою тощо.

За допомогою комп'ютера, можна забезпечити наочність в подачі будь-якої навчальної інформації – презентації. Наочним можна зробити не тільки заняття, присвячене поясненню музичного матеріалу, а також тренажер, тести, використовувати презентації різних інформаційних блоків в письмовій роботі учня.

Фрагменти уроків, на яких використовуються мультимедійні презентації, відображають один із головних принципів створення сучасного уроку – принцип привабливості.

ДОДАТОК №2 (Тритони)

Тривимірність, анімація, відео, звук, імітація традиційних образотворчих технік, інтерактивність, гіпертекстуальність комп'ютерних програм дозволяє ефективніше розвивати всі види сприйняття і задіяти при проведенні уроку всі види пам'яті: зорову, слухову, моторну,

образу, асоціативну. Це значно підвищує інтенсивність проведення уроку, а також сприяє розширенню міжпредметних зв'язків при викладі матеріалу уроку.

Інтерактивний принцип музично-творчої діяльності дає широкі можливості долучити до високохудожніх музичних цінностей усіх дітей, сприяє значному підвищенню музичної культури школярів.

Список використаних джерел

1. Бабкіна Н.В. Використання розвиваючих ігор та вправ в навчальному процесі // Початкова школа. 1998. №4.
2. Губанова О.В. Використання ігрових прийомів на уроці // Початкова школа. 1997. №6.
3. http://flashmusicgames.com/rus/learning-note_practice3.html -угадай які ноти <http://flashmusicgames.com/rus/music-chords12.html> акорди
4. Методична стаття викладача ОГОУСПО Тамбовського коледжу мистецтв О.С. Шликової "Інноваційні форми роботи як засіб оптимізації та інтенсифікації навчального процесу в рамках дисципліни "Сольфеджіо" (Інтернет)
5. Єфремова Л.В. Вчитися цікаво! Посібник по сольфеджіо. СПб. : Композитор, 2006.
6. Плеханова Т.А. Ігрова ситуація як фактор пізнавальної активності учнів і оптимізації навчального процесу // Нові технології в музичній освіті. Матеріали Всеросійської науково-практичної конференції. Омськ : ОмГУ, 2000. 148 с.
7. <http://сольфеджіо.онлайн>
8. Ягненкова Н.В. Можливості практичного застосування деяких інноваційних педагогічних технологій на предметах теоретичного циклу в ДШМ. – <http://festival.1september.ru/articles/581644> (25.09.2012).

The aim of the elementary musical education is an education of future professional musician or amateur musician, competent musical listener, as well as fostering children's interest in the art of music. In general, musical education is aimed to solve the problems of artistic, moral development, spiritual growth of a personality, because that type of person, which has rich spiritual potential, will always be in demand in society.

"Solfeggio", along with other disciplines of the general compulsory studying course at the children's musical school, helps to improve general musical and cultural development of pupils. The main purpose of solfeggio is to develop an ear for music, which underlies the musical activity both in the process of school education and after graduation.

Innovations – novelties, in the last decade have become not only the element of educational work of almost every teacher, but also the system of being in general: people strive to create something new, unusual, far off from traditional system. Innovations in the educational system of solfeggio consist of a new approach to education, a perception of old methods in the new circumstances, rethinking of one's own activity in line with traditional methods.

So, innovation is bringing of the new to the traditional pedagogics. And every creative teacher does this. Among the pedagogical technologies which can be used in a musical-theoretical cycle, information are of great value technologies. By the information technologies in education we mean the structures of the interrelated processes of information processing using computer software. In this light the informatization of education is presented as a set of methods, related to the saturation of an educational system with the information tools (computers, audio- and video equipment), information technologies and informational products. In modern basic educational practice, game technologies (A.O. Verbytski, N.V. Borysova and others) became widespread. They are characterized by the presence of a game model, game scenario, role-playing positions, the possibility of alternative solutions, evaluation of work results, controlling the emotional tension.

In this case we can use such games as cognitive, interesting, theatrical, imitational, computer games, game design, individual training, solving practical situations and tasks and others. The choice of each game is defined by its possibilities, which are correlated with the specification of the didactic task.

Key words: ear training, semantics, music and educational games, forms of work.